

Danmarks kamp om Nordpolen

Det vakte stor international opmærksomhed, da en ubåd plantede det russiske flag på bunden af den geografiske Nordpol. Videnskabsminister Helge Sander erklærede til Dagens Nyheter: 'Vores opfattelse er at Nordpolen tilhører Danmark'.

Der er meget på spil, for op mod en fjerdedel af verdens tilbageværende olie og gas kan befinde sig under isen. Derfor er jeg nu ombord på isbryderen Oden med kurs mod området, som Rusland og Danmark strides om.

TEKST AF KENNETH SORENTO

FOTOS AF BJÖRN ERIKSSON, HANS RAMLØV, SUVI HELMINEN, THOMAS FUNK, ANDERS KARLQVIST, MARTIN JACOBSON, TRINE DAHL-JENSEN, LARS-ÅKE HANSSONS, TIM JANTZEN, DENNIS ANTHONY

Selvom Oden og Pobedy kun ligger mellem 50 og 100 meter fra hinanden, er helikopteren den eneste måde at komme fra det ene til det andet skib. At gå over isen er for usikkert.

Billede ovenfor: Seismiktekniker, Per, fortæller at de lige har mistet al stremaerkablet pga. de ekstreme isforhold. Der ligger for flere hundrede tusinde kroner på isen bag os. Pobedy bagved er på vej hen for at prøve at hæve kablet op som er viklet rundt om tonstunge isskasser.

Billed nedfor: Næstkommanderende Erik (med hånden på rebet) er ikke glad for situationen og siger på skånsk: Jeg får ondt i hjertet over at lade en person sidde uden på rælingen. Isskasser på størrelse med busser kan nemlig pludselig løfte sig op langs skibet, men så der det jo heldigt at de hurtigt kan løfte mig op med kran.

Kort: Lomrog 2007 togtets rute.

Verden omkring os er kridhvid. Hele horisonten rundt. Alle døgnets 24 timer. Solen går aldrig ned. Vi er på vej til et område, hvor intet skib har været tidligere. Et område, som er af afgørende betydning for Danmark.

Folk står og spejder ret frem for sig ud i tågen. Der er usædvanligt stille på Odens kommandobro. Vi venter spændt. Ifølge radarskærmen vil verdens største isbryder trænge ud af tågen om et øjeblik. Den kommer fra Rusland.

De seneste dage har vi i snegletempo kæmpet os gennem ismasserne, har siddet fast utallige gange, har slået bak med Odens 24.500 hk, og har stædigt forsøgt at trænge frem igen. Men nu sidder vi altså helt fast, fordi den ene af de fire dieselturbiner er havareret. Den svenske isbryder, Oden, er ellers Skandinaviens stærkeste og er derfor blevet hyret af den danske regering til en yderst vanskelig opgave: At indsamle seismiske data under ekstreme isforhold fra havbunden nord for Grønland.

Jordens største atomdrevne isbryder

Det starter som en skygge. Langsomt tager den form, Polhavets dronning. På 82 grader Nord møder vi den atomdrevne '50 Års Sejr'. Skibet som er en del af Moskvas strategi om at vinde Nordpolen til Rusland.

Jeg følger stævnen i et nærbillede, da kæmpen kommer tonsende tæt forbi os i et surrealistisk højt tempo. Hun pløjer sig gennem iskappen som en glohed kniv i smør. Skibet er nærmest lydløst, og der kommer ingen synlig røg ud af skorstenen. Et atom malet på siden af skroget, fortæller at de imponerende 75.000 hk genereres af en atomreaktor ombord.

Folk vinker og smiler til hinanden på de to isbrydere. De russiske kvinder har klædt sig smart på, og poserer for telelinserne. Et sært kulturmøde på verdens top. Suvi kommer hen og siger, at hun gerne vil have en masse nærbilleder af folk på dækket. Hun er instruktør og jeg er fotograf på en dokumentarfilm om Danmarks bestræbelser på at erobre Nordpolen.

Hvor intet skib har været tidligere

Pobedy, kalder vi hende. Det er det sidste ord i skibets navn og betyder 'sejr'. Men det paradoksale er, at dette russiske skib skal hjælpe Danmark, Ruslands hovedmodstander, med at sejre i kampen om Nordpolen. 'Cool cash' er vigtigere for Murmansk Shipping end nationalt tilhørsforhold.

Uden hjælp fra den stærkeste isbryder på planeten kan Oden ikke bringe danske forskere ind over den undersøiske

bjergkæde, Lomonosov Ridge. Det er vigtigt for Danmark, for hvis forskerne kan bevise, at Lomonosov-bjergkæden er en forlængelse af den grønlandske kontinentalsokkel, kan rigsfællesskabet i princippet gøre krav på hele Nordpolen.

Det er aldrig tidligere lykkedes for noget skib at bryde gennem isen nord for Grønland! Strøm og vind får nemlig isskoserne til at pakke sammen til den kraftigste iskappe i Arktis. Vi skal nu gøre forsøget, dér hvor andre har givet op. Og russerne skal bane vejen for os.

Pobedy sejler rundt om Oden, og da hun er på højde med vores stævn på styrbord side, skærer hun ind lige foran os for at bryde den is, som blokerer vores fremfærd. Odens kaptajn giver motorerne gas, og isbryderen begynder at ryste voldsomt. Pobedy placerer sig små 20 meter foran vores stævn og får efterhånden skabt en sejltrende ved at skubbe isskoserne væk med turbulensen fra den store propel. Det føles som om, hele skibet er ved at falde fra hinanden. Ganske langsomt kommer Oden fri af isen.

Ekstreme isforhold

Satellitbilleder viser, at der (i sommeren 2007) samlet set aldrig har været så lidt is omkring Nordpolen. Isforholdene ”lokalt” nord for Grønland – hvor vi befinder os – viser sig dog at være mere ekstreme end forventet. Vi bliver i de kommende uger nødsaget til at ændre og forkorte ruten flere gange. Selv verdens stærkeste isbryder har store problemer med ”skrueis”, der ligner en miniaturebjerggryg på en isflage.

Ingen forskere har nogensinde tidligere udført seismiske målinger under så ekstreme isforhold. Nærbillederne af seismik-teknikerne, Lars og Per, viser da også, at nerverne sidder udenpå, da de første 6 sektioner af ’streamerkablet’ på i alt 450 meter, bliver rullet ud bag Oden. Når luftkanonen sender et brag ned i dybet hvert 25. sekund, opfanger de indbyggede mikrofoner i streamerkablet refleksioner fra sedimentlagene under havbunden. Braget er så kraftigt, at tallerknerne klirrer i kabyssen.

Kæmpestore isblokke presses ned under Odens køl, og dukker op i kølvandet lige dér, hvor kablerne til kanon og streamer befinder sig. Der er en konstant risiko for at isblokkene kan rive kablerne

over. Jeg filmer på agterdækket, da den 300 kg tunge luftkanon pludselig bliver løftet op og trækkes hen over en isflage. Heldigvis går kanonen ikke af på overfladen, for som Per nøgternt forklarer, ”ville dine trommehinder sprænge, og det ville bløde ud af ører og næse”.

Pludselig forsvinder signalet. Seismik-folkene løber ned til agterdækket, spillet sættes i gang, men kun første sektion af streamerkablet kommer op. De resterende fem er revet af.

Nye sektioner bliver sat på, og samlingerne blev yderligere forstærket, men der går ikke mange timer før der opstår utætheder pga. friktionen med isen. Bliver det ved sådan, er der inden længe ikke mere kabel tilbage.

Dokumentarfilm og virkelighed

Vi er meget heldige, at vi er kommet med på Lomrog 2007-ekspeditionen. Dokumentarfilm er nemlig noget af det sværeste at finansiere. Fra man har fået ideen til en film, tager det typisk 5 år før man overhovedet har skaffet penge til at komme i gang med optagelserne. Men 9 ud af 10 dokumentarfilmprojekter bliver aldrig til andet end mange års forgæves indsats for at skaffe finansiering.

Vi har fået optagefasen af dokumentar-filmen finansieret ved at indgå en aftale om at levere materiale til tv-udsendelser, deriblandt Viden Om. Det er en spændende udfordring, men samtidig vanskeligt at skulle lave både tv og dokumentarfilm på samme tid. For en tv-udsendelse har en journalistisk faktuel tilgang, billederne skal hovedsageligt illustrere det, der bliver sagt. Dokumentarfilmen har som genre en kunstnerisk og personlig tilgang. Her skal billedet have filmiske kvaliteter og kunne rumme flere fortolkningslag end den åbenlyse konkrete handling.

Da Lars og Per skal udføre kompliceret præcisionsarbejde på seismik-kablerne, imens det brager og ryster i hele skroget, fokuserer jeg på processen. Det er det en tv-redaktør vil have, men Suví er ikke tilfreds. Hun opfatter som filminstruktør den ydre handling – klargøringen af udstyret – som en ramme for en langt vigtigere fortælling: Historien om Lars’ drømmende væsen. For når han midt under det koncentrerede arbejde stjæler

sig til at spejde ud mod horisonten, røber det hans sensibilitet for naturens skrøbelighed.

En meditativ stemning

Det er svært at bedømme afstande heroppe: En stor smeltevandssø kan se ud som en lille vandpyt, og omvendt. Fra broen kan jeg se islandskabet brede sig ud. Det ligner Jorden, som den ser ud fra et fly i 10.000 meters højde. Når Oden skiftevis krænger fra den ene til den anden side for at knuse isen, virker illusionen af at svæve over et fremmed landskab meget overbevisende.

Det evige lys, fra et sted bag den hvide dis, fremkalder en meget speciel – nærmest meditativ – stemning. Det er utroligt smukt i al sin monotoni. Det er storslået og barskt. Det er ufattelig skrøbeligt.

Vi er fascinerede af nordsvenskernes ordknappe underfundighed ombord og vil gerne skildre stemningen visuelt ved at følge en nattevagt på broen. Vi beslutter at filme scenen i tableau-form, dvs. i ét enkelt totalbillede uden kamerabevægelser. Det vil indfange stemningen af ro og eftertænkksomhed bedre end en sekvens med en række billeder.

Styrmanden tager sine solbriller på for at overtage vagten på broen kl. 3 om natten sammen med matrosen. De skuer ud mod horisonten, og en gang imellem kommer der en bemærkning – blot nogle få ord – efterfulgt af lang tavshed. Det er som om de lever i en anden tid. Vi vender tilbage til situationen på broen flere gange i løbet af togtet, og den dag i dag er det de scener, jeg holder mest af i filmen.

En forbløffet sæl

Seismik-teknikerne har taget ’sonarbøjer’ med. Det er dem man på film ser blive kastet ud fra fly, så man kan lytte efter fjendtlige ubåde. For overhovedet at få lov til at købe dem, skulle Pentagon have en garanti for, at de ikke ville blive solgt videre til fremmede magter.

Men sonarbøjerne bliver knust eller fanget under isen, så vi tager helikopteren ud til et sted, hvor der er hul ned til Polhavet. Jeg bliver sat af på isen sammen med en ’isbjørnevagt’ med ladt gevær. Det er obligatorisk i

600 kg i elegant firspring. Det er fascinerende at opleve isbjørnen i sit eget territorium.

Arktis, og vi har da også set flere bjørne tæt på Oden.

Jeg gør kameraet klar, helikopteren flyver ind over os og sonden rammer overfladen med et plask. Få sekunder efter stikker en sæl pludselig hovedet op af vandet tæt på nedslagsstedet! Den kigger forvirret rundt til alle sider og får øje på mig. Så løfter den overkroppen længere op af vandet for bedre at kunne iagttage det underlige tobenede dyr iført selvlysende pels (helikopteroverlevelsесdragt), som klynger sig til et trebenet væsen med et stort øje (kamera på stativ). Herefter kigger den med et ryk op på den meget larmende røde ’fugl’, som åbenbart lige har forsøgt at skide på den! Der går ikke mange sekunder, før sælen beslutter, at det nok er bedst at forsvinde i en fart!

I helikopter med åben dør

Der er ikke budget til at montere kameraet i helikopteren på et rasende dyrt gyroophæng af den slags, som bruges i Tour de France til at fjerne rysterter fra billederne. At filme gennem vinduet begrænser synsfeltet, så der er kun en løsning, når vi skal skyde billeder af skibene i fugleperspektiv: At

flyve med åben dør. Det har jeg prøvet tidligere, men det var sommer, grønne marker og meget uskyldigt. Det er sgu lidt noget andet, må jeg indrømme, når man skal flyve ud over et barskt ishav. At det sikkert ikke føles nævneværdigt anderledes, at blive transformeret til en rød plet på en isflage frem for på en mark, er i den forbindelse en ligegyldig detalje.

Kameraet bliver sikret med elastikrem og mit sikkerhedsbælte forsegles med gaffatape. Jeg kan ikke helt finde ud af, om jeg skal tage det sidste som en ekstra sikkerhedsforanstaltning, eller om det simpelthen er fordi spændet er i stykker... Vi slipper kontakten med dækket og begynder at stige hurtigt. Piloten, Geir, krænger helikopteren mod bagbord - den side jeg sidder i - og pludselig er der ikke noget mellem mig og isen flere hundrede meter nede. Jeg kommer i tanke om gaffatapen og tager for en sikkerheds skyld fat i den anden sele med venstre hånd og sætter den ene fod på pontonen.

Geir, bringer os i position 50 meter foran stævnen og på højde med dækket. Jeg vil have et skud, hvor vi i lav højde flyver

lige mod Oden, stiger ved stævnen og slutter af med et totalbillede fra oven. Det bliver svært.

”Er du klar?”, spørger piloten med udpræget Bergen-dialekt. Så får den ellers gas. Odens stævn nærmer sig, og idet jeg tænker, at nu er det måske en idé at rive i rorpinden, stiger vi brat op. Jeg kan tydeligt genkende folk inde på broen, og i næste øjeblik filmer jeg ned i skorstenen.

Wauw! Sjovt er det, men det bliver bare ikke en rigtig fed optagelse. Timingen er upræcis og kompositionen er for løs. Det vanskelige er at koordinere kamera med helikopter, for Geir skal langt hen af vejen agere kameramand ved hjælp af mine instruktioner over headset. Vi tager derfor skuddet om igen, og igen og igen...

Geir melder at det er sidste chance for at få optagelsen i kassen, da vejret er begyndt at slå om. Iskristaller vil begynde at fæstne sig til rotorbladene, så vi skal lande indenfor få minutter. Nu skal optagelsen sidde lige i øjet! Vi flyver mod Oden få meter over isen. Rotorerne pisker en støvsky af krystaller

Der er over en halv kilometer streamerkabel med ombord. Indbyggede undervandsmikrofoner – kaldet hydrofoner – skal opfange den reflekterede lyd fra luftkanonen. Lydsignalet kan afsløre om Grønlands kontinentalsoinkel fortsætter ind under Nordpolen, så rigsfællesskabet kan gøre krav på jordens nordligste punkt.

Et paradoks

Man kommer ikke uden om, at det er et paradoks. Danmark er blandt de ihærdigste fortalere for at reducere CO2-udslippet, men vi deltager samtidig i kapløbet om at få fat i op mod en fjerdedel af verdens tilbageværende olie og gas, som ifølge geologer befinder sig under Nordpolen. Om få år vil Polhavet være så godt som isfrit om sommeren pga. klimaforandringerne, og det åbner op for fremtidig udnyttelse af havbundens ressourcer.

Lidt firkantet sagt: Når Nordpolen smelter pga. CO2-udledning, får vi adgang til endnu mere olie og gas, så vi kan udlede endnu mere CO2... Det må siges at være skæbnens ironi, at det er Danmarks gamle ærkefjende, Sverige, som vi tabte så meget territorium til, der nu må assistere Danmark med en isbryder for at gøre krav på nyt land! For på trods af at Grønland stadig er en del af rigsfællesskabet, ejer kongeriget ingen isbryder, som kan sejle i grønlandsk farvand!

søfolk kan manøvrere 25.000 tons jern, som var det en lille plimsoller på 40 fod. En del af kablet bjerges, men det kan ikke repareres, så de seismiske målinger må indstilles. Forskerne kan dog heldigvis arbejde videre med et system der opmåler havbunden i 3D.

I atomreaktorens kontrolrum

Lige ud for Odens stævn, lever folk i en helt anden verden. Når vi spiser frokost, spiser russerne bare 50 meter foran os aftensmad. Vores dag følger GMT-tid, mens russerne har sat urene efter Moskva. Vi er ombord på et stykke IKEA-Sverige, mens russerne lever i tung sovjetstil, på trods af at skibet er splinternyt.

Vi flyver de få meter over til Pobedy fordi forskerne gerne vil bede om forlængelse af ekspeditionen med 10 dage, da isforholdene har forsinket arbejdet. Kaptajnen på atomisbryderen brummer et klart 'ja'.

Vi føler os som pionerer for intet skib har nogensinde tidligere nået frem til dette område i Arktis. Det lykkes kun for Oden at trænge gennem isen fordi verdens stærkeste atomdrevne isbryder baner vejen. På trods af Pobedys 75.000 hestekræfter, bliver ruten hele tiden ændret grundet de ekstreme isforhold.

En krig på videnskabelige data

Danmark og andre kyststater kan fremsætte krav om udvidelse af den nuværende grænse på 200 sømil. Danmark/Grønland vil forsøge at gøre krav på kontinentalsoklen, som går ind over Nordpolen.

Lomrog 2007 var den første i en række danske ekspeditioner med isbryderen Oden, som skal indsamle videnskabelige data fra området. Senest i 2014 skal Videnskabsministeriet aflevere en rapport til FN's havretskommission. Hvis flere lande har ret til det samme område, skal landene forhandle om en fordeling, og i sidste ende kan en afgørelse ende hos FN-domstolen i Haag.

Det en vanskelig opgave for de danske seismikteknikere at bakse rundt med den 300 kg tunge luftkanon. Den er et vigtigt våben i Danmarks bestræbelser på at erobre Nordpolen.

Verdens største isbryder skærer sig gennem isen som en glohed kniv gennem smør. Et meget imponerende syn.

Filmklip på nettet

Filmen er produceret af Nordlys Film og havde premiere på CPH:DOX dokumentarfilmfestivalen i 2009 under titlen: 'Turf War in No Man's Land'. Du kan se trailer, filmklip og videodagbøger på www.kennethsorento.com > Film &TV > Ekspedition & adventure

i trådene. For godt nok er rederiet privatejet, men ligefrem at give hovedmodstanderen, Danmark, 10 dage ekstra til at indsamle data, som ikke er til fordel for Rusland, er ikke nødvendigvis noget, man sidder overhørigt i Kreml.

Pobedy eskorterer os ud til et område, hvor Oden selv kan bryde isen, og forlader os med en militærmarch skrantende fra skibets højtalere.

Vi sejler mod natten

Få dage efter er farvepaletten horisonten rundt skiftet fra kridhvid til dyb sort. Vi er ude på åbent hav. For første gang i snart en måned oplever vi aftenstemning ombord. Himlen er tonet mørkeblå, og ansigter lyser op bag laptoppenes kølige skærmlys. Folk sidder i egne tanker. Skriver mails, afslutter forskningsrapporter, gennemgår billeder.

Det slår mig, hvor stille her er nu, hvor hele skibet ikke længere ryster og larmer under brydning af isflager. Vi vugger ganske blidt fra side til side, mens vi glider 4.000 meter over havets bund.

interessant. Specielt hvis det betyder, at ekspeditionen må ændre planer. For det kan vise sig at være et 'dramaturgisk vendepunkt', dvs. en begivenhed som sender historien i en uventet ny retning. Dramaturgiske vendepunkter er afgørende for at gøre en film interessant, hvad enten det er fiktion eller dokumentar.

Jeg bemærker, at ekspeditionslederen, Anders, virker anspændt, da besætningen samles i messen til den daglige eftermiddagskaffepause. Det slår mig, at han måske skal fortælle os noget vigtigt, og at jeg derfor bør løbe de fire dæk op for at hente kameraet.

Men han ryster på hovedet, da jeg spørger, om der er noget galt. Jeg har ikke mere end sat mig med et krus, da ekspeditionslederen rejser sig op og nervøst fortæller, at russerne alligevel ikke vil fortsætte de aftalte 10 dage, og at de ikke har givet nogen begrundelse! Der bliver helt stille. Folk er tydeligvis rystede, og jeg er ved at eksplodere i

raseri! For det er lige præcis sådan en scene, som er afgørende for filmens fortælling! Skuffelsen der står malet i ansigterne og Anders' tydelige ubehag ved situationen kan nemlig ikke genindspilles. Og det fungerer slet ikke at lade vores hovedperson fortælle om det i interview, som man gør indenfor tv-journalistisk.

Der er kun én ting, som virker i dokumentarfilm: At filme, når en vigtig begivenhed finder sted! Det må da være indlysende, tænker jeg, at det her er et klokkeklart vendepunkt! I klipperummet, et par år efter ekspeditionen, lykkes det heldigvis med stor behændighed fra Suvi og klipperens side, at få dette afgørende vendepunkt til at fungere alligevel.

Vi får senere at vide fra Murmansk Shipping, at russerne ikke kan forlænge ekspeditionen, bl.a. pga. skrueproblemer. Det altdominerende samtaleemne ombord er, om det i virkeligheden er Putin, som har trukket